

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND VASELE DE STICLĂ DIN BURGUL ROMAN TÎRZIU DE LA TOPRAICHIOI

CRISTINA OPAIT

Dintre materialele ieșite la iveală în urma săpăturilor arheologice din burgul roman târziu de la Topraichioi merită menționată și sticla. Deși în stare fragmentară, s-au putut reconstitui câteva tipuri principale. Ele ajută la întregirea tabloului vieții cotidiene din interiorul fortificației¹.

Acestei tipuri sînt : pahare, boluri, borcane, cupe, unguentarii, amforete, căni.

PAHARELE

Este forma cu frecvența cea mai mare (63,7%) dintre toate tipurile de vase din sticlă din burg, formă de altminteri foarte răspîdită în această perioadă (secolele IV—V e.n.) în tot răsăritul Imperiului roman, ca și în Pannonia². Majoritatea exemplarelor descoperite sînt de cu-

¹ În urma cercetării exhaustive a burgului au fost identificate șase nivele, numerotate de jos în sus, de la I la VI și datate pe baza unui foarte bogat material ceramic și a cca 2000 monede :

NI — epoca Valens -Valentinian I ; sfîrșește, probabil, în 377/378.

NII — Theodosius I — Arcadius ; sfîrșește în ultimii ani ai secolului al IV-lea.

NIII — Primul sfert al secolului al V-lea e.n.

NIV, V — Theodosius II (425—450).

NVI — distrus în cea mai mare parte de lucrările moderne ; în măsura în care s-a păstrat, conform unei monede puțin lizibilă care i-ar putea aparține lui Marcian, s-ar data la jumătatea secolului al V-lea, dar nu-i cunoaștem sfîrșitul din punct de vedere istoric.

² vezi N. P. Sorokina, SA, 1971, 4 ; L. Barkóczy, A. Salamon, Arch. Értesítő, vol. 95, nr. 1, 2, Budapest, 1963.

loare oliv (26 din 39 exemplare), această culoare fiind încă o caracteristică a materialului vitric din perioada romană târzie. Restul paharelor sînt gălbui, gălbui-brune sau incolore, cu o ușoară tentă verzuie.

În măsura în care s-au putut face reconstituiri pornind de la materialul fragmentar, putem vorbi de următoarele subtipuri :

(a) Buza evazată în afară, fața internă fiind, de obicei, ușor concavă. Pereții paharului sînt curbați, iar baza prezintă o ușoară ridicătură spre interior. În funcție de gradul de curbura al pereților s-ar putea vorbi de mai multe variante (de la pereți aproape cilindrici pînă la pereți semisferici) (Planșa I/1—6) dar materialul este, totuși, prea puțin și-n stare fragmentară pentru a permite o tipologie.

S-au identificat 19 exemplare cu această formă, dintre care opt sînt decorate cu „picături“ albastre.

Diametrul gurii variază între 5,4—12,4 cm, diametrul bazei între 3,6—6,6 cm, iar înălțimea între 8,1—10,3 cm (n-au putut fi măsurate decît două exemplare).

(b) Paharele cu formă de trunchi de con. Buza este evazată, cu fața internă concavă. Fundul e ușor concav-convex ; o ușoară gîtuire delimitează fundul de pereții paharului. (Planșa I/7—11).

Un număr de 13 exemplare se înscriu în acest tip.

Diametrul gurii variază între 7—11,8 cm, iar al bazei între 3,4—5 cm.

(c) Pahar conic ; buza evazată spre exterior. Două exemplare. (Planșa I/12,13). Decorul, cînd există, este format din stropi albaștri, plasați, de obicei, în jumătatea superioară a corpului sau la mijlocul său ; alteori e reprezentat de una-două linii fin incizate imediat sub buză.

Un fragment (pahar ?) prezintă un decor format din două dungi albastre ce se împletesc, iar alte trei fragmente (pahare ?) prezintă pe întreaga suprafață adîncituri ovale (ove).

Frecvență : pe N_I au apărut patru exemplare, pe N_{II} cinci exemplare, N_{III} zece exemplare, N_{IV} șase exemplare, N_V — zece exemplare, pe N_{VI} — patru exemplare, iar passim trei exemplare.

Paharele se datează în ultimul sfert al secolului al IV-lea e.n. și prima jumătate a secolului al V-lea.

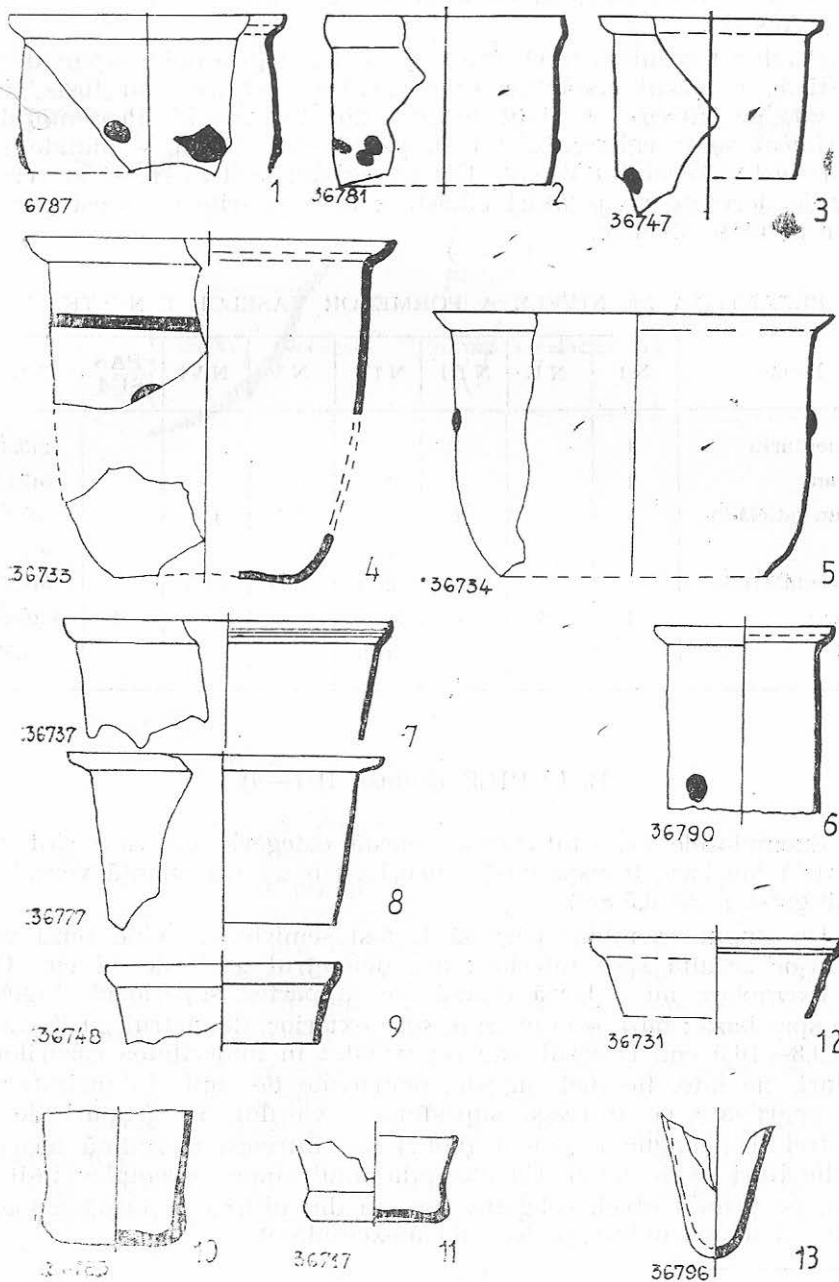
Formele de pahare se înscriu, în mare, tipologiei făcute de N. P. Sorokina pentru recipientele din secolele IV—V e.n. descoperite pe litoralul Mării Negre³. Ele își găsesc analogiile cele mai bune printre materialele descoperite la Histria⁴, precum și în necropolele și așezările de pe litoralul nordic al Mării Negre⁵ și din Pannonia⁶. Unele forme

³ N. P. Sorokina, *op. cit.*, fig. 1 ; eadem, in *Annales du 5e Congrès de l' Association internationale pour l'histoire du verre*, Liège, 1972, p. 73, Abb. 2.

⁴ Al. Suceveanu, Histria VI, București, 1982, p. 121, pl. 20 (II B 17 și II B 18).

⁵ N. P. Sorokina, SA, 1971, 4, fig. 2—3 eadem, Kr. S., 102, 1964, fig. 1, 3 ; V. V. Kropotkin, Arheologiya SSSR, SVOD arheologicheskikh istochnikov vipusk, D 1—27 Moscova, 1970, fig. 76/5, 71/1.

⁶ L. Barkóczi, A. Salamon, *op. cit.*, fig. 1, 2, 3/1, 3, 4/2, 3, 6/2 ; A. Bürger, *Fontes Arheologici Hungariae*, Budapest, 1979, pl. 6/1, 8/9, 16/7 etc.

Planşa I

corespund modelui epocii, fiind răspândite din Crimeea până în Germania⁷ și Austria⁸.

Privind tabelul cu frecvența descoperirilor diferitelor tipuri de vase din sticlă, în cazul paharelor se observă că acestea au fost folosite constant, pe întreg parcursul locuirii din fortificație. Procentajul cel mai ridicat se înregistrează, totuși, pe nivelele IV și V (datele în al doilea sfert al secolului V e.n.). Din materialul ieșit la iveală se remarcă paharele decorate cu picături albastre; descoperirile de acest gen au apărut pe toate nivelele.

REPARTIȚIA PE NIVELE A FORMELOR VASELOR DIN STICLĂ

Forme	364-373 N I	378-400 N II	400-425 N III	425-450 N IV	450-470 N V	470-490 N VI	PAS SIM	TOTAL
Unguentariu	1		1					2(3,3%)
Borcan	1		2	1	1			5(7,6%)
Flacon (sticlă ?)			1		3	1		5(7,6%)
Bol	1			2		2		5(7,6%)
Amforetă (?)				2(?)	1(?)	2(?)		5(7,6%)
Pahar	4	5	6	10	10	4	3	42(63,7%)
Cană				1(?)				1(1,5%)

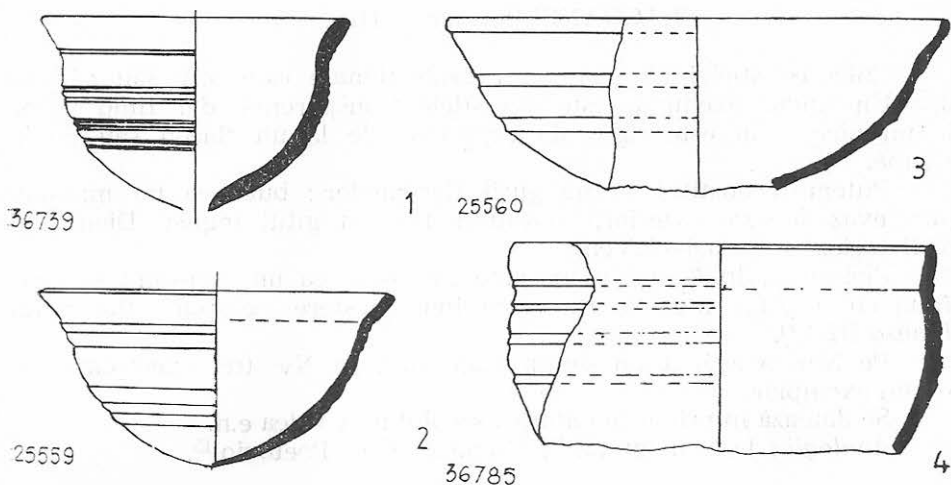
BOLURILE (Planșa II/1—4)

Exemplarele care ilustrează această categorie de vase sînt toate din sticlă incoloră, transparentă, uneori cu o ușoară nuanță verzuie, cu pereții groși, (0,3—0,5 cm).

Un singur exemplar pare să fi fost semisferic, avînd buza verticală, ușor arcuită spre interior; are diametrul gurii de 14 cm. Celelalte exemplare au o largă deschidere la partea superioară, îngustîndu-se spre bază; buza este evazată spre exterior, diametrul gurii variază între 9,8—16,5 cm. Decorul este reprezentat în majoritatea cazurilor de caneluri, fie late, fie mai înguste, demarcate de linii fin incizate; ele sînt repartizate pe întreaga suprafață a vasului, în grupuri de cîte două-trei. Un singur fragment (bol ?) are întreaga suprafață acoperită cu adîncituri ovale (ove). Cu excepția unui singur exemplar ieșit la iveală, pe primul nivel, celelalte provin din ultima perioadă a locuirii (pe N^{IV} două exemplare, pe N^{VI} două exemplare).

⁷ R. Pirling, Annales du 8e Congrès de l'Association Internationale pour l'histoire du verre, Liège 1931, Abb. 2/13, 3/1, 2, 4/1, 9.

⁸ M. Grünwald, Heft, XXXI Wien, 1981, pl. 14.

Planșa II

Se datează la sfârșitul secolului al IV-lea și în al doilea sfert al secolului al V-lea e.n.

Exemplare asemănătoare provin de la Histria⁹, din necropola de la Szomogyszil¹⁰ sau din nordul Mării Negre¹¹.

BORCANELE (Planșa III/1—3)

Sticla din care sînt făcute este gălbuie, oliv sau incoloră, destul de subțire.

Au ieșit la iveală numai fragmente din jumătatea superioară a corpului, astfel că putem spune doar că buza era fie aproape verticală, cu o ușoară curbură spre interior, fie evazată spre exterior, cu fața internă concavă; imediat de sub buză corpul se lărgea mult, fiind, probabil, globular. Diametrul gurii variază între 7—11,6 cm.

Fragmentele descoperite nu poartă nici un decor.

Pe N_I a apărut un exemplar, pe N_{III} două exemplare, pe N_{IV} un exemplar, pe N_V un exemplar.

Se datează la sfârșitul secolului al IV-lea și în prima jumătate a secolului al V-lea.

Exemplarele de la Topraichioi își găsesc analogiile în materialele ieșite la iveală în necropolele din Pannonia¹².

⁹ Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 122, pl. 21 (I C 10).

¹⁰ A. Bürger, *op. cit.*, p. 48, pl. 18/4.

¹¹ V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 132, fig. 76/12, nr. 1312.

¹² L. Barkóczi, A. Salamon, *op. cit.*, p. 32, fig. 5/1, 2.

FLACOANELE (Planșa III/4—7)

Culoarea sticlei din care sînt confecționate este oliv sau gălbui-oliv. Un singur exemplar este din sticlă transparentă, dar fiind vorba de un picior, nu este sigur dacă provine de la un flacon sau de la o cupă.

Putem reconstitui forma gurii flacoanelor: buza ca un manșon, gura evazată spre exterior, continuîndu-se cu gîtul îngust. Diametrul gurii variază între 3,8—5,3 cm.

Piciorul, pîlniat, are o margine îngroșată ca un manșon; se continuă cu o parte îngustă, din care lua naștere corpul flaconului (Planșa III/12).

Pe N_{III} a apărut un singur exemplar, pe N_V trei exemplare, pe N_{VI} un exemplar.

Se datează în prima jumătate a secolului al V-lea e.n.

Analogii: la Somogyiszil¹³, Csongrád¹⁴ și Poetovio¹⁵.

UNGUENTARII (Planșa III/10—11)

S-au descoperit doar două exemplare fragmentare, de culoare oliv și verde, unul pe N_I, celălalt pe N_{III}.

Buza e de grosime inegală, nedelimitată de gîtul îngust și lung, iar baza rotunjită.

Se datează într-al patrulea sfert al secolului al IV-lea — primul sfert al secolului al V-lea e.n.

Exemplare asemănătoare: la Callatis¹⁶, Tomis¹⁷, Scupi¹⁸.

AMFORETE (Planșa III/8, 9, 13)

S-a păstrat un singur fragment din partea inferioară a unui recipient terminat cu o bază ascuțită. Această bază pare să fie proprie unei amfore¹⁹. De asemenea, cele cîteva toarte fragmentare ar putea proveni de la aceeași formă de vas, ca analogii putînd cita doar amfora de la Athena²⁰. Aparțin nivelului IV, datîndu-se în al doilea sfert al secolului al V-lea.

¹³ A. Bürger, *op. cit.*, p. 42—43, pl. 15/6.

¹⁴ L. Barkóczi, A. Salamon, *op. cit.*, p. 33, fig. 6/1.

¹⁵ Z. Subic, *Arheoloski Vestnik*, AA, XXV, Ljubljana, 1974, pl. III, 25, 27 și pl. IV, 36, 37.

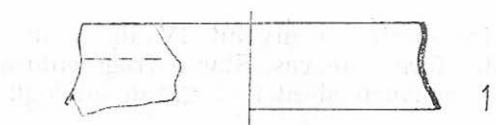
¹⁶ C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București, 1980, p. 147, pl. XIII, M. 264.

¹⁷ M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, București, 1968, nr. 267, 270; V. Lungu, C. Chera, *Pontica XV*, 1982, pl. 11/1, IV/10, 11, V/18.

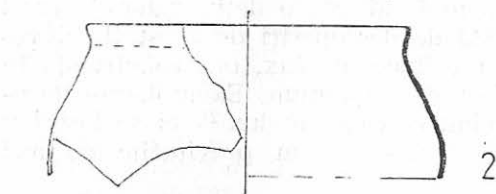
¹⁸ I. Mikulcic, *Arheoloski Vestnik*, AA, XXV, 1974, p. 210, pl. VIII, 232.

¹⁹ Pentru formă vezi C. Isings, *Roman Glass from dated Finds*, Djakarta, 1957, nr. 60, datată însă în cea de-a doua jumătate a secolului I e.n.

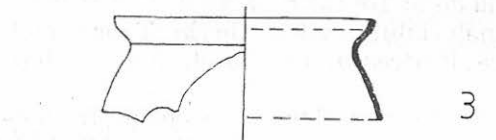
²⁰ H. S. Robinson, *The Athenian Agora*, vol. V, Princeton New Jersey, 1959, 11250, pl. 55.

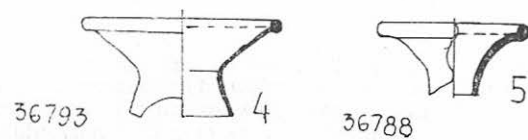
36735

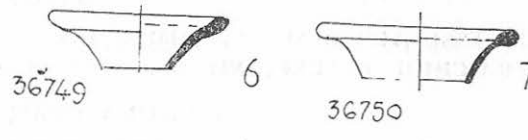
36776

36752

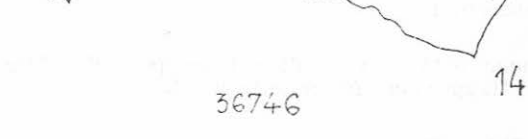
36793

36788

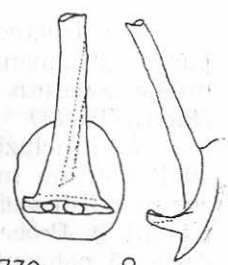
36749

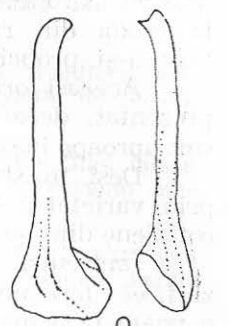
36750

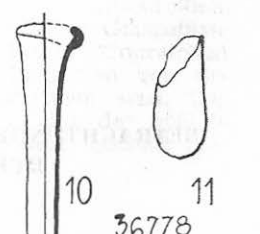
36746

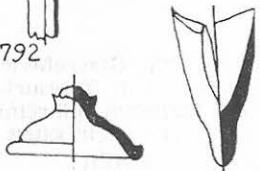
36770

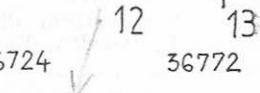
36771

36778

36792

36724

36772

Planşa III

de la Topraichioi
? ? ?

CÂNILE

Un fragment dintr-o buză descoperit pe nivelul IV de locuire pare a documenta și existența acestei forme de vas. Starea fragmentară nu ne-a permis să ajungem la alte concluzii și nici să găsim analogii. (Planșa III/14).

În concluzie, putem spune că, din totalul de tipuri de vase din sticlă folosite în interiorul fortificației de la Topraichioi pe tot parcursul existenței sale, frecvența cea mai ridicată o dețin paharele (vezi tabelul I). Procentajul ridicat (63,7%) de descoperiri de acest tip dovedește că paharul din sticlă nu era un obiect de lux, pus ca ofrandă în mormintele celor bogați, ci un obiect de uz comun. Exemplarele decorate cu „stropi“ albaștri nu constituiau nici ele un lux²¹, ci se înscriseră în moda din răsăritul imperiului, într-una din provinciile de aici avându-și, probabil, obârșia²².

Aceeași origine credem că o putem atribui întregului material prezentat, deoarece și alte categorii de produse panonice (ceramica) sînt aproape inexistente în fortificația de la Topraichioi²³.

Deși în stare fragmentară, materialul vitric de la Topraichioi, prin varietatea formelor, credem că ilustrează un aspect nou al vieții cotidiene din așezările romane timpurii.

Împreună cu celelalte categorii de materiale descoperite în așezări, el oferă un tablou mult mai complet al epocii romane timpurii decît o poate face materialul din necropole, chiar dacă acesta din urmă este mult mai bine păstrat.

BETRACHTUNGEN, DIE GLASGEFÄSSE AUS DEM SPÄTRÖMISCHEN BURGUS VON TOPRAICHIOI, BETREFFEND

CRISTINA OPAIȚ

Zusammenfassung

Die Glasgefäße, die mittels der Ausgrabungen der spätrömischen Befestigungen von Topraichioi vorgekommen sind, ermitteln die Ergänzung des Bildes des täglichen spätrömischen Lebens.

Die wichtigsten Typen der Gefäße sind :

BECHER

Sie besitzen die grösste Frequenz (63,7%) von allen Glastypeen, die hier entdeckt wurden. Es konnten einige Haupttypen festgestellt werden :

²¹ N. P. Sorokina, vezi nota 2, p. 100.

²² Ibidem.

²³ S-a descoperit un singur fragment de ulcior cu glazură verde ce ar putea avea o proveniență panonică.

a) Die Form des Körpers variiert von zylindrisch bis halbkugelig (Taf. I/1—6).

b) Kegelstumpfförmig (Taf. I/7—11).

c) Kegelförmig (Taf. I/12, 13).

Die meisten Becher sind aus olivem Glas, die anderen sind gelblich oder farblos. Einige sind mit blauen Nuppen verziert, manchmal mit eingeschnittenen Linien. Sie werden ins letzte Viertel des 4. Jh. und in die erste Hälfte des 5. Jh. datiert.

SCHALEN (Taf. II/1—4).

Sind aus farblosem Glas, durchsichtig.

Ihre Form ist entweder halbkugelig oder kegelig. Mit Kannelüren und fein eingeschnittenen Linien verziert. Sie sind ans Ende des 4. Jh. und in die erste Hälfte des 5. Jh. datiert.

NAPFEN (Taf. III/1—3).

Nur Fragmente von dem halben Oberteil des Körpers, aus gelblichem, olivem oder farblosem Glas, dünn, unverziert. Datiert ans Ende des 4. Jh. -erste Hälfte des 5. Jh.

FLASCHEN (Taf. III/4—7, 12).

Aus olivem oder oliv gelblichem Glas. Wir können nur die Mundform und den Fuss der Flaschen wiederherstellen. Sie sind in die erste Hälfte des 5. Jh. datiert.

BALSAMARE (Taf. III/10, 11).

Die beiden fragmentierten Exemplare aus olivem und grünem Glas, lassen sich in die typische Form von Balsamaren aus diesem späten Zeitraum einschreiben (Ende des 4. -erstes Viertel des 5. Jh.).

AMPHORETTEN

Ein einziger Bruchteil von dem unteren Teil des Gefäßes (Taf. III/13) und einige Griffe (Taf. III/8, 9), aus der zweiten Hälfte des 5. Jh. datieren, verursachen uns den Glauben in die Existenz dieses Gefäßtypes.

KANNEN (Taf. III/14).

Ein einziger Bruchteil einer Lippe dokumentiert auch die Möglichkeit der Existenz dieses Glasgefäßtypes.

Diese Glasgefäße, die bei Topraichioi entdeckt wurden, lassen sich in die Zeitmode des östlichen Teils des spätrömischen Imperiums einschreiben. Hier befanden sich wahrscheinlich auch die Werkstätten, die diese Glasgefäße erzeugten. Es ist schwer, einen pannonischen Ursprung für die bei Topraichioi entdeckten Glasgefäße zu vermuten, nachdem auch andere Kategorien von Erzeugnissen (z.B. Keramik) in dieser Siedlung fast nicht vorhanden sind. Das Glasmaterial von Topraichioi bietet ein viel vollkommeneres Bild des spätrömischen Zeitraums, als das Material der Gräberfelder es tun kann, obwohl dies letzteres viel besser bewahrt ist.